

Integrale telling Zomerganzen Zuid-Holland 2012

Resultaten en aanbevelingen

A. Visser

A.J. den Hollander

Integrale telling Zomerganzen

Zuid-Holland 2012

Resultaten en aanbevelingen

A. Visser

H.J. den Hollander

CLM Onderzoek en Advies

Culemborg, december 2012

CLM 806 - 2012

Inhoud

1	Inleiding	1
2	Aanpak	3
2.1	Telprotocol	3
2.2	Verwerking telgegevens	4
3	Resultaten telling 21 juli 2012	5
3.1	Aantallen ganzen	5
3.2	Vergelijking aantal ganzen in de drie gebiedscategorieën	12
3.3	Vergelijking aantallen ganzen met vorige telling	13
4	Kwaliteit van de telling	15
4.1	Telmethode en verwerking telgegevens	15
4.2	Gebiedsdekking van de telling	16
4.3	Dubbeltellingen	16
4.4	Kwaliteit telling ten opzichte van 2011	17
5	Aanbevelingen toekomstige tellingen	19
5.1	Ontbrekende gebieden	19
5.2	NWRS	19
	Bijlage 1 Telprotocol	23
	Bijlage 2 Telformulier	25
	Bijlage 3 Oppervlakte telgebieden en aantal tellers	27
	Bijlage 4 Vergelijking aantal getelde ganzen	29

1 Inleiding

Om schade toegebracht door overzomerende ganzen te beperken worden maatregelen genomen. Hiervoor is een Faunabeheerplan opgesteld door de Faunabeheer-eenheid Zuid-Holland en goedgekeurd door de provincie Zuid-Holland. In het Faunabeheerplan is onder meer vastgelegd op welke plek, welke diersoort schade veroorzaakt en hoe dit voorkomen kan worden. Om het gevoerde beleid te kunnen monitoren en evalueren is het noodzakelijk inzicht te krijgen in het aantal overzomerende ganzen en de ontwikkeling in die aantallen.

Om die reden voeren steeds meer Provincies een telling uit naar overzomerende ganzen in hun gebied. De telling in Zuid-Holland wordt vaak als voorbeeld genomen. De telmethodiek van alle provinciale tellingen van zomerganzen die in 2011 hebben plaatsgevonden zijn door de betrokken partijen gezamenlijk geëvalueerd. Dit heeft geresulteerd in een uniform telprotocol en telformulier voor alle provinciale tellingen van zomerganzen (bijlage 1 en 2). In 2012 zijn volgens dit protocol de zomerganzen geteld. Dit telprotocol komt grotendeels overeen met het protocol dat afgelopen jaren in Zuid-Holland is gebruikt. De grootste verandering is de online data-invoer in de landelijke NWRS-database van de KNJV (Nederlands Wildregistratiesysteem).

Provincie Zuid-Holland heeft net als voorgaande jaren (Tolkamp & Guldmond, 2009, Visser et al., 2010 en Den Hollander & Visser, 2011) CLM gevraagd een integrale telling in 2012 van zomerganzen te organiseren voor de hele provincie. Dit rapport beschrijft de aanpak en de resultaten.

2 Aanpak

2.1 Telprotocol

Er is geteld volgens een vast telprotocol om ervoor te zorgen dat alle tellers op dezelfde manier tellen en op dezelfde tijd starten. Per wildbeheereenheid (WBE) is één telcoördinator aangesteld en bij de terreinbeherende organisatie (TBO) één of meerdere telcoördinatoren.

Alle telcoördinatoren hebben per e-mail de volgende documenten ontvangen:

- protocol zomertelling ganzen (bijlage 1);
- telformulier (bijlage 2);
- declaratieformulier voor een tegemoetkoming in de gemaakte kosten;
- lijst met contactgegevens van alle telcoördinatoren (TBO's en WBE's) voor de afstemming over wie waar telt.

In het telprotocol staat het volgende beschreven over het uitvoeren van de telling:

- Teldatum op de derde zaterdag in juli.
- Telperiode start om 09.30 tot 16.00 uur. Bij voorkeur alleen in de ochtend.
- Vlakdekkende telling in telgebieden. Dus gebied wordt geheel doorkruist.
- Ganzen buiten het telgebied worden niet geteld.
- Probeer verstoring te vermijden.
- Telgroep bestaat uit minstens twee tellers, liefst drie. Indien van toepassing een gemengde groep van WBE-leden en terreinbeheerders.
- Alle ganzen (oude en jonge) worden geteld, ongeacht de soort.
- Hybriden tellen we mee onder het kopje 'overige ganzen/ soepgans'.
- Overvliegende dieren worden NIET meegeteld.
- Net landende (invallende) vogels worden wel geteld (behalve als men zeker weet dat de groep al geteld is), opvliegende vogels eveneens.
- Groepen >50 stuks: invullen bij "Groepen (> 50 ganzen)" en op kaart markeren met een volgnummer.
- Losse individuen en groepen <50: invullen bij "Aantal ganzen tussen: 1 en 50 stuks (< 50)".
- "0" wordt ingevuld, indien van een soort of van alle soorten geen vogels zijn gezien.
- Vul "telling niet uitgevoerd" in, indien een telsector niet is geteld.
- Tijdsbesteding per telgebied wordt (jaarlijks) vergelijkbaar gehouden.
- Alle vervoermiddelen zijn toegestaan. De grote wateren, zoals Haringvliet en Hollands Diep en enkele grote plassen buiten de Zuid-Hollandse eilanden worden per boot geteld.
- Kennis van het terrein is belangrijk.
- Uitrusting: verrekijker, telformulieren, telgebiedkaart, deze handleiding. Verder zijn handig: telescoop, vogelgids en handteller.

KNJV heeft in 2011 voor de telling in Zuid-Holland kaartmateriaal beschikbaar gesteld per telsector. De natuurterreinen zijn als aparte telsector begrensd. De WBE's en TBO's hebben in 2011 met dit kaartmateriaal gewerkt en hebben veelal dezelfde indeling gehanteerd in 2012.

2.2 Verwerking telgegevens

De telgegevens (incl. die van natuurgebieden) zijn per WBE-gebied ingevoerd in het Nederlands Wildregistratiesysteem van KNJV (NWRS). De gegevens zijn door de telcoördinator van de WBE ingevoerd per telsector. Natuurgebieden en grote wateren zijn als aparte telsector opgenomen. De natuurgebieden zijn de gebieden van de TBO's. Onder de 'grote wateren' vallen de boottellingen op de grote wateren in de Delta, zoals het Haringvliet. Het 'overige gebied' is het telgebied dat niet behoort tot de genoemde categorieën. Daaronder vallen naast het agrarisch gebied ook de getelde recreatiegebieden, het havengebied van Rotterdam en kleine binnenwateren, rivieren en kanalen.

Via NWRS is het mogelijk om per WBE, per telsector of per type gebied het totaal aantal ganzen of per soort op te vragen.

3 Resultaten telling 21 juli 2012

De telling is op 21 juli 2012 uitgevoerd door de wildbeheereenheden, de terreinbeherende organisaties Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer, Zuid-Hollands Landschap, Groenservice Zuid-Holland en Omgevingsdienst Zuid-Holland Zuid.

In dit hoofdstuk worden de getelde aantallen ganzen per soort en per telgebied weergegeven en vergeleken met de telling van 2011. De indeling in telgebieden is gebaseerd op de indeling van de WBE's binnen Zuid-Holland.

3.1 Aantallen ganzen

Het totaal in Zuid-Holland getelde ganzen per soort staan in tabel 3.1. Er zijn 150.103 ganzen geteld. Figuur 3.1 geeft de verhoudingen weer van de totalen per soort voor elk telgebied.

De aantallen per telgebied staan weergegeven in tabel 3.2. Tenslotte worden de aantallen per soort weergegeven in de figuren 3.2 tot en met 3.8 om de spreiding van de soorten over de provincie in kaart te brengen.

Het Haringvliet, Grevelingen, Krammer en Volkerak zijn op een afwijkende teldatum geteld en worden daarom niet meegenomen in de totalen. Het gaat om de volgende aantallen.

De telling op het Haringvliet is op 12 juli uitgevoerd, in plaats van 21 juli in verband met vakanties. Hier zijn in totaal 1.548 ganzen geteld: grauwe gans (575 ex.), brandgans (960 ex.), Canadese gans (12 ex.) en Nijlgans (1 exemplaar).

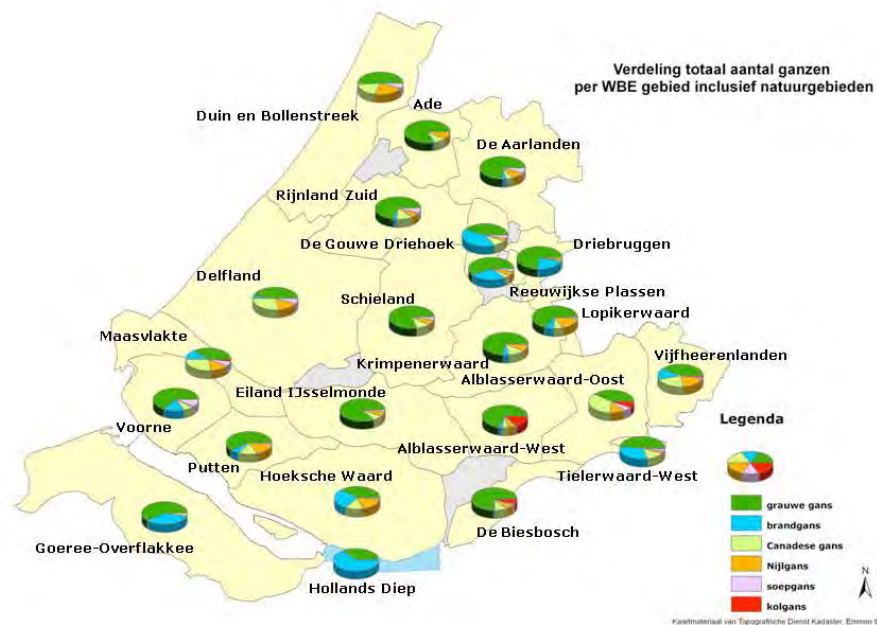
Telling van de ganzen op de Grevelingen (eiland Hompelvoet, Slikken van Flakkee, etc.) zijn net als vorig jaar drie dagen later uitgevoerd dan de vastgestelde teldatum en worden om die reden niet meegenomen in de resultaten. Hier zijn in totaal 1.499 ganzen geteld: grauwe gans (1.012 ex.), brandgans (445 ex.) en Nijlgans (42 ex.).

De zomerganzen op het Krammer en Volkerak zijn op 14 juli geteld. In totaal zijn 2.212 ganzen geteld: 764 grauwe ganzen, 564 brandganzen, 702 Canadese ganzen, 180 Nijlganzen, 1 Indische gans en 1 soepgans.

Het totaal aantal ganzen dat geteld is op bovengenoemde grote wateren is 5.259.

Tabel 3.1 Totaal aantal ganzen per soort in de provincie Zuid-Holland (telling 21-07-2012).

Soort	Aantal
Grauwe gans	85.811
Brandgans	27.996
Canadese gans	18.451
Nijlgans	13.374
Verwilderde boerengans	3.209
Kolgans	1.128
Indische gans	133
Knobbegans	1
Totaal	150.103

Figuur 3.1 De verhouding en verdeling van aantallen en soorten ganzen in de telgebieden van Zuid-Holland.

Grauwe gans

De grauwe gans komt overal in grote aantallen voor en is in veel telgebieden de meest voorkomende gans. Van de totaal getelde grauwe ganzen zat ca. 30% op Goeree-Overflakkee (25.757 exemplaren) en ca. 10% in de Hoeksche Waard (8.603 exemplaren). In totaal zijn er 85.811 grauwe ganzen geteld.

Brandgans

Het belangrijkste leefgebied van de brandganzen in Zuid-Holland is de Delta (Goeree-Overflakkee, Hoeksche Waard en Putten). Goeree-Overflakkee is met 16.999 exemplaren en ca. 59% van het totaal aan getelde brandganzen het belangrijkste leefgebied. De Beninger Slikken op Putten zijn dit jaar niet geteld, waardoor het aantal op Putten dit jaar laag is ten opzichte van vorig jaar. Uit voorgaande jaren is gebleken dat op Goeree-Overflakkee de brandganzen zich voornamelijk in de natuurgebieden bevinden. De brandgans was afgelopen jaren de enige gans die meer werd geteld in natuurgebieden dan in agrarisch gebied. Uit de tellingen in 2012 lijkt het omgekeerde het geval (zie tabel 3.2). Mogelijk is dit beeld onbetrouwbaar omdat in de telresultaten van Goeree-Overflakkee geen duidelijk onderscheid kon worden gemaakt tussen resultaten uit natuurgebieden en overig gebied.

Buiten de Delta zijn de meeste brandganzen net als vorig jaar aangetroffen in Tielierwaard-West (1.071 exemplaren). Daarnaast zijn net als voorgaande jaren in de omgeving van de Reeuwijkse plassen relatief veel brandganzen aangetroffen (904 exemplaren). In totaal zijn 27.996 brandganzen geteld.

Canadese gans

De getelde Canadese ganzen waren vermoedelijk grote Canadese ganzen. De kleine Canadese gans is minder talrijk in Nederland (landelijke telresultaten van SOVON (2011) tonen aan dat circa 5% van de getelde Canadese ganzen een kleine Canadese gans is).

In Delfland zijn 3.082 Canadese ganzen geteld. Dit is ca. 17% is van het totaal aantal getelde Canadese ganzen. 20% van de Canadese ganzen zijn geteld in de Hoeksche Waard (3.610 ex.). Mogelijk is deze groep vorig jaar op het Hollands Diep geteld. In totaal zijn 18.451 Canadese ganzen geteld.

Nijlgans

Net als vorig jaar zijn in Hoeksche Waard de meeste Nijlganzen geteld (3.848 exemplaren, ca. 28%). Daarnaast was Delfland (1.686 ex., 13%) een belangrijke verblijfplaats voor de Nijlganzen tijdens de telling. In totaal zijn 13.374 Nijlganzen geteld.

Boerengans

De verwilderde boerengans (of soepgans) is soms moeilijk in het veld te onderscheiden van de grauwe gans doordat ze kunnen kruisen. De boerengans is de gedomesticeerde vorm van de grauwe gans waarmee is gefokt. De verwilderde kruisingen tussen wilde grauwe ganzen en tamme boerenganzen lijken soms erg op de grauwe gans maar worden wel tot de soepganzen gerekend (Van der Jeugd & de Boer, 2006). Mogelijk is daardoor een deel van de soepganzen als grauwe gans geteld. Vooral in Delfland (610 ex., ca. 19%), Rijnland (445 ex., ca. 14%), Alblasserwaard-Oost (312 ex., ca. 10%), Hoeksche Waard (308 ex., ca. 10%), zijn veel soepganzen geteld. In totaal zijn 3.209 verwilderde boerenganzen geteld.

Kolganzen

Kolganzen komen net als voorgaande jaren voornamelijk voor in de Alblasserwaard en Vijfheerenlanden (ca. 68% van het totaal aantal getelde kolganzen: Alblasserwaard-West 298 ex., Alblasserwaard-Oost 357 ex. en agrarisch gebied in de Vijfheerenlanden 108 ex.). Ook in de Biesbosch zijn relatief veel kolganzen waargenomen: , 186 ex. (16%). In totaal zijn 1.128 kolganzen geteld.

Overige soorten

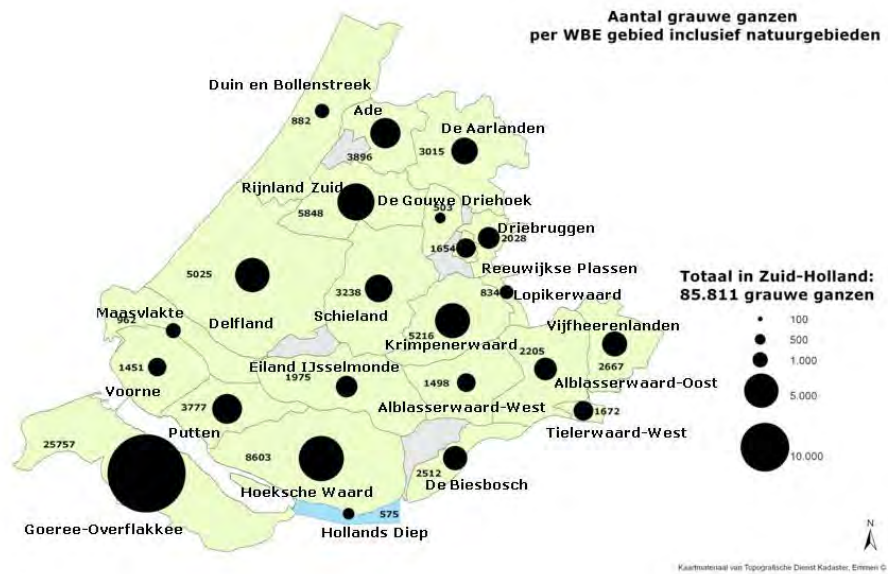
Naast bovengenoemde soorten zijn ook minder talrijke soorten geteld. De Indische gans komt het meest voor rond de Reeuwijkse plassen (21 ex. op de plassen, 36 ex. in de omringende polders). In 2012 zijn in totaal 133 Indische ganzen geteld.

Er zijn geen sneeuwganzen (vorig jaar 1 exemplaar in de Sliedrechtse Biesbosch) en geen rotganzen (vorig jaar 1 rotgans geteld, daarvoor kwamen ze voor op Putten) geteld. De knobbelgans is in tegenstelling tot vorig jaar waargenomen, 1 exemplaar in de Alblasserwaard. Rietganzen, zijn net als vorig jaar niet waargenomen.

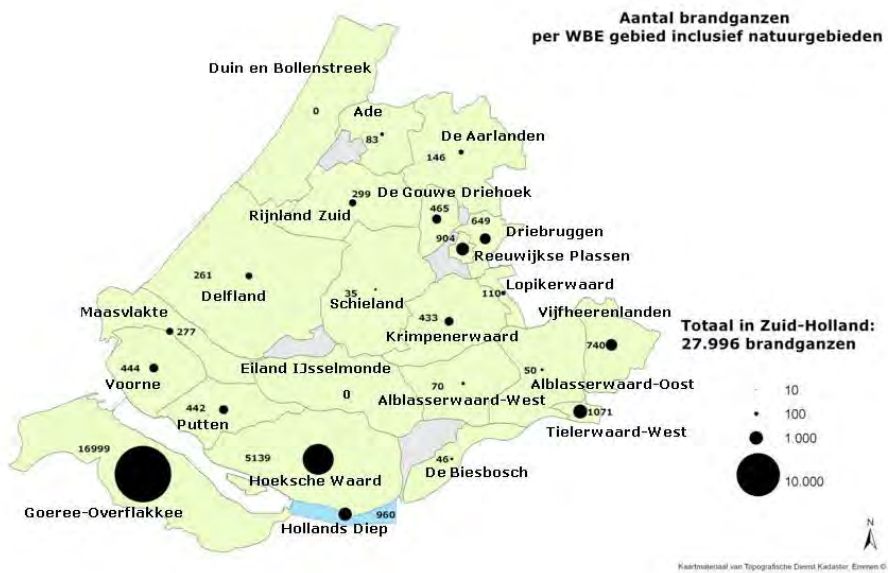
Tabel 3.2 Aantallen ganzen per soort en per telgebied verdeeld in natuurgebieden, grote wateren en overig gebied (*onderscheid binnen Goeree-Overflakkee en Duin- en Bollenstreek is niet betrouwbaar).

	grauwe gans	brand- gans	Can. gans	Nijl- gans	boeren- ren- gans	kol gans	Ind. gans
Natuurgebieden							
Duin en Bollenstreek*	?	?	?	?	?	?	?
Ade	1088	71	41	52	11	36	0
Aarlanden	2004	74	109	229	105	5	0
Rijnland	244	12	148	10	21	0	1
Driebruggen	142	180	0	0	0	0	0
Delfland	2303	90	321	148	56	2	4
Krimpenerwaard	3753	219	407	93	20	0	1
Ablasserwaard-Oost	265	26	45	78	175	0	0
Vijfheerenlanden	-	-	-	-	-	-	-
Voorne	569	420	62	5	9	0	5
Putten	2091	0	157	46	6	4	0
Hoeksche Waard	2594	5028	579	139	90	0	0
Biesbosch	879	0	146	59	54	0	0
Goeree-Overflakkee*	4810	6691	374	38	36	5	0
Totaal natuur- gebieden	20.742	12.811	2.389	897	583	52	11
Open water							
Hollands Diep	1013	0	67	906	8	0	0
Overig gebied							
Duin en Bollenstreek*	882	0	322	444	94	0	0
Ade	2808	12	399	352	38	2	4
De Aarlanden	1011	72	133	158	118	0	6
Rijnland Zuid	5604	287	1072	517	424	2	11
De Gouwe Driehoek	503	465	106	34	39	0	34
Reeuwijkse Plassen	1654	904	118	143	82	0	21
Driebruggen + Reeuwijk	1886	469	41	62	12	10	2
Delfland	2722	171	2761	1538	554	8	1
Schieland	3238	35	444	243	119	0	0
Krimpenerwaard	1463	214	538	415	56	11	13
Lopikerwaard	834	110	115	203	18	0	0
IJsselmonde	1975	0	158	121	42	0	0
Alblasserwaard-West	1498	70	143	146	23	298	1
Ablasserwaard-Oost	1940	24	1711	678	137	357	12
Vijfheerenlanden	2247	73	1562	964	108	108	4
Tielerwaard West	1672	1071	458	83	90	35	0
Voorne	882	24	111	27	177	0	5
Putten	1686	442	1046	946	96	9	1
Hoeksche Waard	6009	111	3031	3709	218	0	3
Biesbosch	1633	46	223	141	6	186	4
Goeree-Overflakkee*	20947	10308	807	271	37	0	0
Maasvlakte	962	277	696	376	130	50	0
Totaal overig gebied	64.056	15.185	15.995	11.571	2.618	1.076	122
Totaal alle gebieden	85.811	27.996	18.451	13.374	3.209	1.128	133

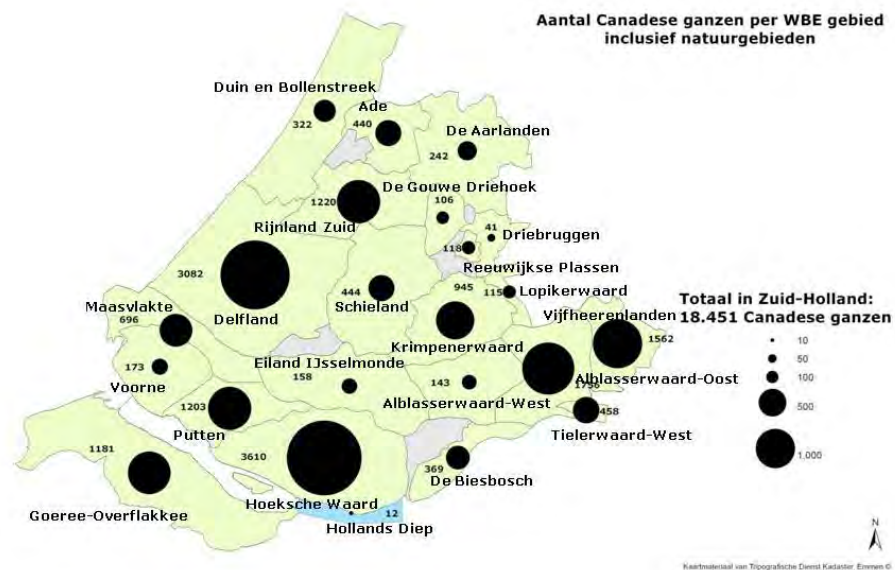
Op de volgende pagina's staan in de figuren 3.2 tot en met 3.8 de aantallen en verspreiding weergegeven voor de verschillende ganzensoorten in Zuid-Holland.

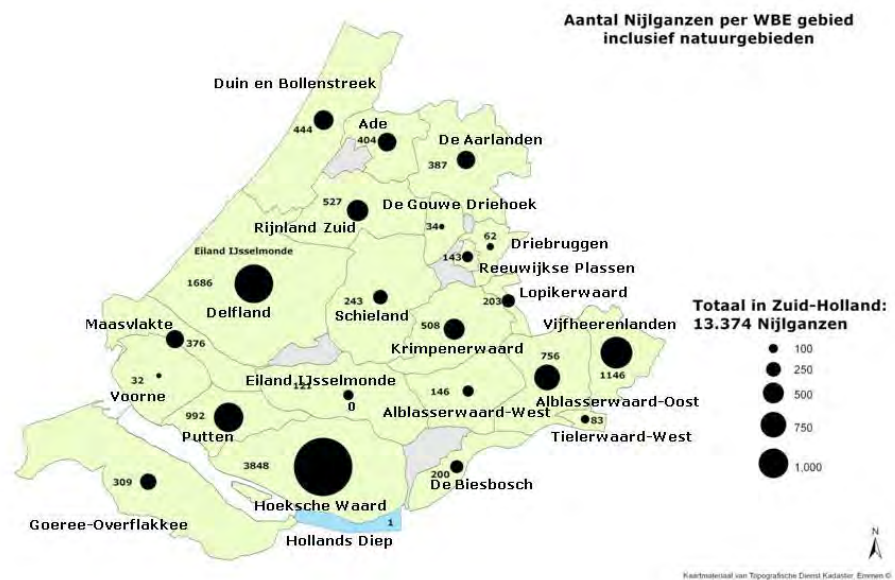
Figuur 3.2 Aantal grauwe ganzen per telgebied.

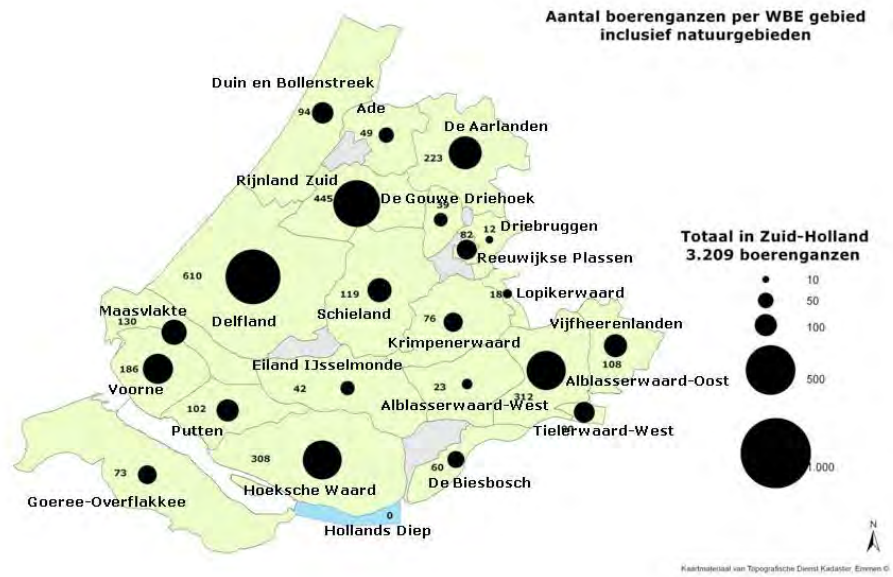
Figuur 3.3 Aantal brandganzen per telgebied.

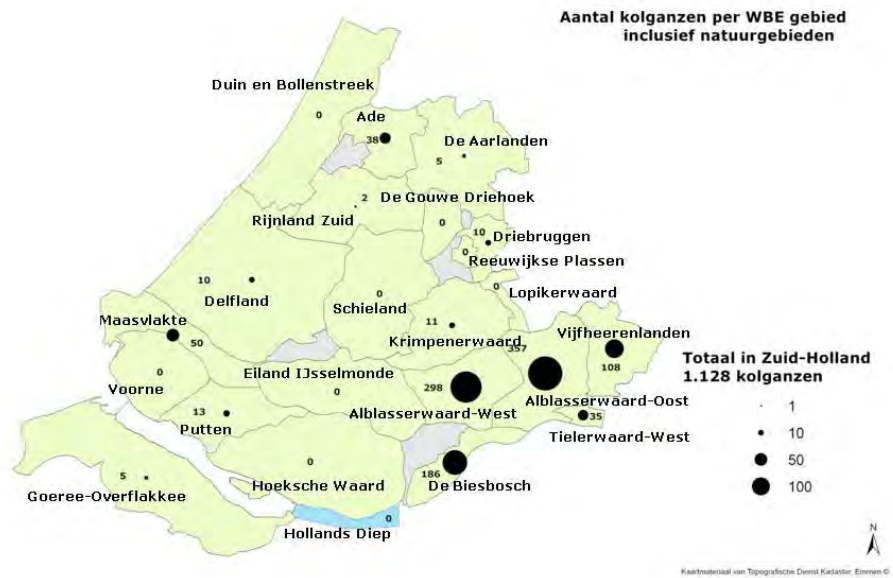
Figuur 3.4 Aantal Canadese ganzen per telgebied.

Figuur 3.5 Aantal Nijlganzen per telgebied.

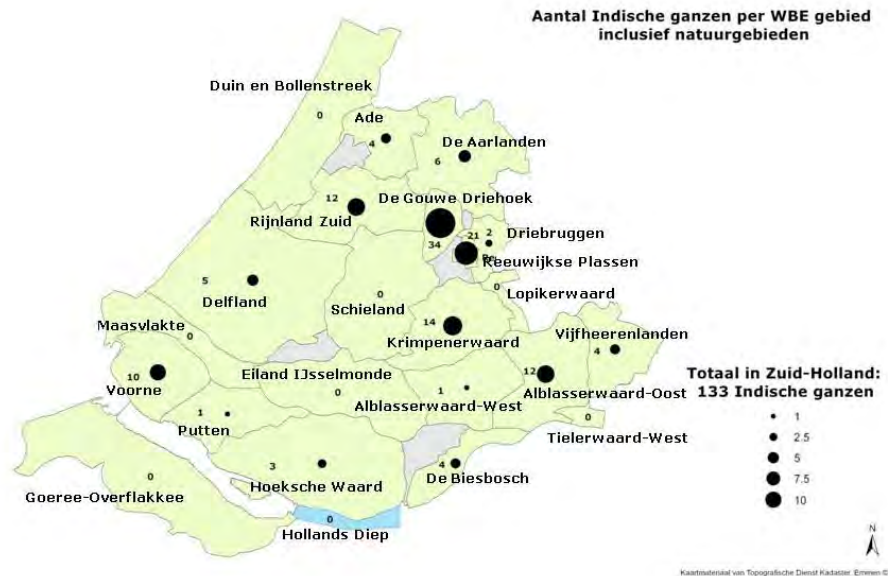

Figuur 3.6 Aantal boerenganzen per telgebied.

Figuur 3.7 Aantal kolganzen per telgebied.

Figuur 3.8 Aantal Indische ganzen per telgebied.

3.2 Vergelijking aantal ganzen in de drie gebiedscategorieën

De telgebieden zijn voor het grootste deel in agrarisch gebruik (weiland of akkerland). Uitzonderingen zijn: de Reeuwijkse plassen dat vanzelfsprekend voor het grootste deel uit plassen bestaat, Delfland dat voor een deel uit kassengebied bestaat en de Maasvlakte dat het Rotterdamse havengebied beslaat plus de Maasvlakte.

In totaal zijn circa 25% van de ganzen in Zuid-Holland waargenomen in de natuurgebieden, op de grote wateren 1% en in het overig gebied 74%. Er zijn ten opzichte van vorig jaar minder ganzen geteld op open water, omdat vorig jaar naast het Hollands Diep ook het Haringvliet op de vastgestelde teldatum is geteld. Het jaar daarvoor (2010) was het aandeel ganzen op open water vergelijkbaar met dit jaar (2010: 1% van de ganzen is geteld op open water).

Tellingen op het Haringvliet, Grevelingen en Krammer en Volkerak zijn niet op de vastgestelde teldatum uitgevoerd en worden om die reden niet meegenomen in de resultaten. In totaal zijn hier 5.259 ganzen geteld (resp. 1.548, 1.499 en 2.212 ganzen) (zie hoofdstuk 3.1). Figuur 3.9 geeft de verhouding weer van de totalen aan ganzen in de drie gebiedscategorieën.

Figuur 3.9 Verhouding totaal aantal van alle ganzen in de drie gebiedscategorieën.

3.3 Vergelijking aantallen ganzen met vorige telling

Om een zuivere vergelijking te maken tussen de tellingen uit 2011 en 2012 zijn alleen die gebieden meegenomen die in beide jaren gebiedsdekkend zijn geteld.

In beide jaren zijn binnen de WBE's over het algemeen dezelfde gebieden geteld. In 2012 zijn in tegenstelling tot 2011 de volgende gebieden wel geteld: Duin- en Bollenstreek is gebiedsdekkend geteld in 2012 (maar er is in 2012, in tegenstelling tot 2011 geen onderscheid gemaakt in natuur- en overige gebieden), Bernisse, natuurgebieden Hoeksche Waard: Oeverlanden Hollands Diep en Oosterse bekaide gorzen, enkele telsectoren binnen Goeree Overflakkee en Driebruggen. Deze gebieden worden dus niet meegenomen in de vergelijking.

Spaarbekkens Beerenplaat (eigendom drinkwaterbedrijf Evides), Haringvliet, Krammer, Volkerak en Grevelingen zijn in 2012 niet op de teldag geteld en daarom niet meegenomen in de vergelijking.

In de regio Duin- en Bollenstreek is geen onderscheid gemaakt in natuurgebieden en overig gebied. Op Goeree-Overflakkee bestaat onzekerheid of de getelde aantallen in natuur- of in overige gebieden zijn geteld. Dit heeft geen invloed op het totaal aantal getelde ganzen. De Beninger Slikken van Natuurmonumenten, behorend bij de regio Putten blijken na afloop van de telling niet te zijn geteld. De natuurgebieden van Zuid-Hollands Landschap in de regio Vijfheerenlanden zijn wel geteld, maar de telgegevens zijn door afwezigheid van de telcoördinator niet aangeleverd en niet opvraagbaar. Daarom vallen deze gebieden buiten de vergelijking. Een overzicht van de gebruikte gebieden voor de vergelijking is te vinden in bijlage 4.

In tabel 3.3 zijn de aantallen weergegeven per soort en per jaar voor de gebieden die vergeleken kunnen worden. In de laatste regel zijn ter illustratie ook de aantallen gegeven voor alle telgebieden samen, dus inclusief de hierboven genoemde uitgesloten gebieden.

Tabel 3.3 Vergelijking aantallen ganzen tussen de telling van 2011 en 2012. De vergelijking betreft alleen de gebieden die in beide jaren gebiedsdekkend zijn geteld (Den Hollander & Visser, 2011).

Soort	Vergelijkend	Vergelijkend	Toe- of afname over	
	aantal	aantal	2011-2012	
	16-07-2011	21-07-2012	Aantal	Percentage
grauwe gans	71.435	83.883	12.448	+17
brandgans	27.753	27.556	-197	-1
Canadese gans	17.915	18.143	228	+1
Nijlgans	10.857	13.210	2.353	+22
boerengans	3.422	3.118	-304	-9
kolgans	1.076	1.119	43	+4
Indische gans	114	133	19	+17
Totaal vergelijking	132.527	147.162	14.590	+11
Totalen van al de telgebieden*	139.593	150.103	10.510	+8

* Geen zuivere vergelijking, zie tekst.

Het totaal aantal ganzen neemt toe met 11%. Dat wordt veroorzaakt door de toename van de Nijlgans en grauwe gans. De toename van de Nijlgans is voornamelijk geconstateerd in de Hoeksche Waard (Spui), de ganzen en hun late kuikens waren dit jaar massaal op het open water aanwezig.

4 Kwaliteit van de telling

De kwaliteit van de telling is afhankelijk van een aantal factoren. Zijn bijvoorbeeld alle gebieden geteld die voor ganzen geschikt zijn of zijn er gebieden overgeslagen? Andere factoren zijn verplaatsingen van groepen ganzen, de wijze van tellen en de mogelijkheid om de ganzen waar te nemen (belemmeringen komen voor door hoog gras, ganzen in het riet of op eilandjes). Naast deze factoren speelt ook de organisatie van de telling een rol. Hieronder volgt een bespreking van de factoren die de kwaliteit van de telling bepalen.

4.1 Telmethode en verwerking telgegevens

Vorig jaar is in veel gebieden voor het eerst met kaarten op telsectorniveau gewerkt. Hierdoor was voor de tellers duidelijker welk gebied zij moesten tellen en konden zijn beter grote groepen ganzen intekenen.

Dit jaar is het verwerken van de telgegevens gedigitaliseerd en daarmee ook het invoeren van grote groepen ganzen en individuen gestandaardiseerd. Telcoördinatoren van de WBE's voerden de aantallen ganzen in in het Nederlands Wildregistratiesysteem van KNJV. Dus ook de tellingen van terreinbeherende organisaties met gronden binnen de WBE. Hierdoor is het samenwerken gestimuleerd, wat resulteerde in een betere afstemming vooraf van wie waar telt. Daarnaast merkten de telcoördinatoren als eerste dubbeltellingen op. De telcoördinatoren konden via KNJV een cursus over NWRS volgen. Dat hebben 12 van de 21 WBE's gedaan. WBE's die problemen ondervonden bij de voorbereidingen in NWRS (intekenen telsectoren) hebben hulp gekregen van KNJV. Uiteindelijk hebben 18 WBE's hun telgegevens ingevoerd in NWRS.

Het komt nog wel voor dat WBE's alleen individuen invoeren en geen groepen. Bij het invoeren van groepen moet ook een stip op de kaart gezet waar deze groep voorkomt.

Het scheiden van de telresultaten uit natuurgebieden en overig gebied verdient volgend jaar extra aandacht. De noodzaak hiervan moet duidelijker gecommuniceerd worden, opdat natuurgebieden een aparte telsector krijgen in NWRS, maar ook dat de aantallen apart ingevoerd worden. Mogelijk is hier nog een verbeteringslag in te maken door in NWRS telsectoren te labelen. Nu was alleen uit de naamgeving op te maken of het om natuur of overig gebied ging.

Binnen twee WBE's was het niet mogelijk om uit de ingevoerde telgegevens te achterhalen welke aantallen zijn geteld in natuurgebieden en in overig gebied. Dit zijn Duin- en Bollenstreek en Goeree-Overflakkee. De telgegevens van 2012 voor deze regio's zijn alleen voor het gehele gebied met elkaar te vergelijken met vorig jaar. In andere gebieden is in NWRS geen onderscheid gemaakt in natuurgebieden en overig gebied, maar waren de telresultaten wel te achterhalen bij de terreinbeherende organisaties, waardoor het rekenen met het totaal ingevoerd in NWRS min de aantallen van de terreinbeherende organisaties toch het aantal geteld in het overig gebied kon worden bepaald. Dit behoeft verbetering volgend jaar binnen Rijnland en Delfland.

4.2 Gebiedsdekking van de telling

Ten opzichte van vorig jaar zijn er meer gebieden geteld. Het gaat om enkele telsectoren binnen verschillende gebieden die dit jaar wel geteld zijn in tegenstelling tot vorig jaar.

Tellingen wildbeheereenheden

Alle WBE's hebben door het nieuwe kaartmateriaal een gebiedsdekkende telsectorindeling. De telresultaten zijn per telsector ingeleverd, waaruit bleek dat vrijwel alle telsectoren geteld zijn. Bij enkele WBE's ontbraken een of twee telsectoren, maar dat zijn geen grote en/of voor ganzen belangrijke gebieden.

Geconstateerd is dat de opdracht voor het uitvoeren van een gebiedsdekkende telling voor WBE Goeree-Overflakkee te groot is. Het is een relatief groot gebied, met veel verschillende terreinbeheerders met veel versnipperde gebieden en veel open water. Afstemming voor het tellen en beoordeling van de telgegevens achteraf is daarom een hele klus voor een vrijwillige telcoördinator. WBE Goeree-Overflakkee overweegt het aanstellen van een telcommissie, maar de vorderingen hiermee gaan langzaam aangezien vrijwilligers dit op moeten pakken.

Tellingen natuurgebieden

Belangrijk ganzengebied dat niet is geteld is de Beninger Slikken (gebied van Natuurmonumenten op Putten). Hier moet volgend jaar meer aandacht voor zijn, omdat hier grote groepen ganzen voorkomen.

Tellingen open water

Buitendijkse gebieden en de Delta wateren zijn geteld vanaf boten. Het tellen van de grote wateren gebeurt standaard op een afwijkende datum (behalve het Hollands Diep dat door WBE Hoeksche Waard wordt geteld). Hier worden ongeveer in dezelfde periode wel tellingen uitgevoerd voor andere opdrachtgevers en doeleinden. De tellingen vinden in de werkweek plaats, buiten de vakanties. Het is daarom niet te verwachten dat de teldatum aangepast wordt aan de telling voor provincie Zuid-Holland.

4.3 Dubbeltellingen

Dubbeltellingen die ontstaan door verplaatsingen van ganzen zijn nauwelijks uit de gegevens te halen. Dat komt doordat er niet met zekerheid kan worden gezegd of een bepaalde groep of een deel ervan tot een eerder getelde groep behoort. Omdat elk jaar op de zelfde manier gebiedsdekkend de hele provincie wordt geteld is de invloed van deze mogelijke dubbeltellingen op de totale telresultaten gering.

Als het om grote groepen ganzen gaat (>1.000) zijn dubbeltellingen vaak wel uit de gegevens te halen. Deze vermoedelijke dubbeltellingen zijn achteraf te signaleren met behulp van de telkaarten en de telgegevens en door nabellen met de WBE en/of de TBO. Dit jaar zijn dubbeltellingen geconstateerd op de Zuid-Hollandse eilanden en de kuststroken van het Haringvliet en daarvoor is gecorrigeerd.

Dubbeltellingen zijn niet geconstateerd in gebieden waar telgegevens in NWRS ingevoerd waren voor natuurgebieden en overig gebied en waar nauwkeurig groepen ganzen en individuen zijn ingevoerd.

4.4 Kwaliteit telling ten opzichte van 2011

Ten opzichte van vorig jaar zijn er meer gebieden geteld. Het gaat om enkele telsectoren binnen verschillende gebieden die dit jaar wel geteld zijn in tegenstelling tot vorig jaar.

De kwaliteit van de telling is verbeterd door het invoeren van de telgegevens in NWRS door de regionale telcoördinator die veel inzicht heeft in de gebiedssituatie en daardoor snel zicht heeft op realistische aantallen en dubbeltellingen.

Het onderscheid tussen de aantallen in natuurgebieden en overig gebied en het vergelijken met voorgaande jaren lijkt steeds lastiger. In totaal blijft het aantal ganzen binnen de WBE grenzen vaak vergelijkbaar met het jaar daarvoor. Alleen zit de grote groep het ene jaar in het natuurgebied en het andere jaar in het aangrenzende agrarisch gebied.

5 Aanbevelingen toekomstige tellingen _____

5.1 Ontbrekende gebieden

De Beninger Slikken op Putten zijn dit jaar niet geteld. Dit is een belangrijk gebied voor ganzen, wat daarom volgend jaar wel meegenomen moet worden.

Goeree Overflakkee zou hulp kunnen gebruiken met het coördineren van de telling, zodat alle gebieden geteld worden, dubbeltellingen worden voorkomen en de administratie minder tijd kost. De indeling in telsectoren zou verbeterd kunnen worden, zodat de telsectoren minder groot zijn (voor een efficiënte telling en analyse van de telresultaten) en het onderscheid in natuur- en overig gebied duidelijker is.

Het is voor alle WBE's nuttig om zeker te weten welke natuurgebieden binnen de WBE grenzen liggen en welke terreinbeheerder deze in eigendom heeft. Vaak denkt men het wel te weten, maar er worden nog regelmatig nieuwe natuurgebieden ingericht. Via informatie over natuurgebieden op de websites van de betreffende terreinbeheerders is een overzicht per WBE te maken.

De grote wateren, als het Haringvliet, Grevelingen, Krammer en Volkerak worden standaard op een afwijkende teldatum geteld. Deze grote wateren worden als wintervogeltellingen door andere partijen gecoördineerd. De telgegevens zijn wel opvraagbaar bij deze partijen. Uit het oogpunt van kosten en baten wordt voorgesteld om geen tijd meer te steken in het organiseren van de telling op het open water. De telresultaten worden achteraf opgevraagd bij de betreffende coördinator. Dit jaar zijn ruim 5.000 ganzen op het open water geteld. Dit is circa 3% van het totaal aantal getelde ganzen. Het Hollands Diep valt ook onder de grote wateren en wordt geteld door een WBE. Hier wordt jaarlijks ca. 1% van het totaal aantal ganzen geteld. In overleg met de WBE wordt besloten of het voortzetten van deze telling.

5.2 NWRS

Het streven is dat bij een volgende telling alle gegevens in NWRS worden ingevoerd. Nu werden nog tellingen per mail of post doorgegeven die door KNJV of CLM zelf zijn ingevoerd in NWRS. Een cursus zou voor veel WBE's nog nuttig kunnen zijn. Ook omdat NWRS nog steeds wordt uitgebreid en vereenvoudigd met functies.

Het scheiden van de telresultaten uit natuurgebieden en overig gebied verdient volgend jaar aandacht. De noodzaak hiervan moet duidelijker gecommuniceerd worden. Een overzicht van alle natuurgebieden binnen de WBE kan hier aan bijdragen. Tijdens de cursus zou ook aandacht geschonken kunnen worden aan het apart intekenen van natuurgebieden en het eenvoudig naamgeven hiervan ('labelen'). Mogelijk kan in NWRS het labelen vereenvoudigd worden, hiervoor wordt een technische oplossing gezocht.

Daarnaast is het ook belangrijk om aandacht te vragen voor het belang van het doorgeven van groepen ganzen. Aan de hand van de cursus kan nog eens aangegeven worden dat dit eenvoudig uit te voeren is.

Bronnen

Hollander, den H.J. & A.Visser, 2011. Integrale telling Zomerganzen Zuid-Holland 2011 - resultaten en aanbevelingen-. CLM Onderzoek en Advies, Culemborg.

Jeugd van der, H.P. & De Boer, V., 2006. Zomerganzen in het Deltagebied in 2006. SOVON Inventarisatierapport2006/12. SOVON Vogelonderzoek, Beek-Ubbergen.

SOVON website, 2011. Herkenning exoten.

Tolkamp, W. & Guldemon, J.A., 2009. Integrale telling Zomerganzen Zuid-Holland 2009 -resultaten en aanbevelingen-. CLM Onderzoek en Advies, Culemborg.

Visser, A., Guldemon, J.A. & Tolkamp, W., 2010. Integrale telling Zomerganzen Zuid-Holland 2010

Bijlage 1 Telprotocol _____

Protocol zomertelling ganzen

Gezamenlijk protocol
voor de provinciale
zomertellingen van ganzen

Landelijke technische werkgroep zomertelling ganzen

Versie 01

April 2012

Inleiding

Dit protocol is opgesteld ter bevordering van een gestandaardiseerde telling in de zomer van ganzen in Nederland. In de zomer (juli) bevinden zich in Nederland (zo goed als) alleen ganzen die ook in Nederland broeden. Het overgrote deel van deze in Nederland broedende vogels voltooien hun jaarcyclus in of nabij hun broedgebied. Deze ganzen worden overzomerende ganzen of zomerganzen genoemd en ook wel jaarrond ganzen of standganzen. Deze laatste termen dekken echter niet geheel de lading omdat een klein deel toch elders overwintert, zo is door halsbandonderzoek aangetoond (database geese.org). In de winter worden de zomerganzen in Nederland aangevuld met veel grotere aantallen ganzen die in het Arctisch gebied broeden.

Belang telgegevens

Deze zomertelling van ganzen heeft twee belangrijke doelen: een zo volledig mogelijk overzicht verkrijgen van het aantal ganzen per soort in de afzonderlijke provincies en het schatten van een landelijk totaaloverzicht van het aantal overzomerende ganzen. Provincies zijn verantwoordelijk voor het opstellen van het beleid en de faunabeheereenheden voor het opstellen van het faunabeheerplan. Om het beleid en het beheer te kunnen evalueren en eventueel bij te stellen zijn gegevens over de populatieontwikkeling nodig, evenals gegevens over schade en de uitgevoerde maatregelen. In het bestuur van elke faunabeheereenheid zijn de belangen van de verschillende typen grondgebruik vertegenwoordigd: jacht, landbouw, particulier grondbezit en natuurbeheer (terreinbeherende organisaties). Een breed gedragen protocol en (gezamenlijke) uitvoering van de telling door betrokken organisaties dragen bij aan betrouwbare en niet ter discussie staande populatiegegevens.

In de landelijke werkgroep zomertelling ganzen die dit protocol heeft opgesteld zijn de volgende organisaties vertegenwoordigd: SOVON, de Koninklijke Nederlandse Jagersvereniging (KNJV), Natuurmonumenten, Landschap Noord-Holland (afd. onderzoek en advies), Staatsbosbeheer, de Faunabeheereenheid (FBE) Zuid-Holland, FBE Utrecht, FBE Limburg, en CLM Onderzoek en Advies. Deze organisaties hebben de afgelopen jaren veel ervaring opgedaan met het tellen en verwerken van de telgegevens en met het beheer van ganzen. De werkgroep zal ieder jaar de belangrijkste gegevens van de verschillende provinciale tellingen in een kort verslag opnemen.

Er is gekozen voor één landelijke teldag. Dit omdat ganzen provinciegrenzen kunnen overvliegen en zich niet gedurende het gehele zomerseizoen op dezelfde plaats bevinden. Met een simultane telling in de provincies kunnen gegevens uit verschillende provincies met elkaar worden vergeleken en kan een goede schatting worden gemaakt van het totale aantal ganzen in Nederland.

Telinstructie

Welke periode tellen

De beste telperiode is de tweede helft van juli (zie bijlage 3). In die tijd zit het broedseizoen er voor de meeste broedende ganzen op en vindt geen (vleugel)ruï meer plaats. De vogels verzamelen zich, verliezen wat van hun schuwheid en zijn daardoor gemakkelijker te tellen dan eerder in het seizoen. Bovendien vindt nauwelijks trek plaats, zodat geen 'vervuiling' van de telgegevens ontstaat door wintergasten die worden meegeteld. Begin augustus kan de graanoogst al plaatsvinden, waardoor juist wel sprake kan zijn van verplaatsingen.

Er is daarom gekozen om jaarlijks op **de derde zaterdag van juli** te tellen. Houd u zich ook aan deze datum. Afwijking hiervan kan dubbeltellingen als het gevolg van verplaatsingen in de hand werken. Alleen bij zeer ongunstige weers- of andere omstandigheden kan eventueel op een andere dag worden geteld. U wordt verzocht de teldatum en de reden van het verplaatsen van de teldatum te vermelden op het telformulier.

Welk tijdstip

Zomerganzen maken in juli 's ochtend vroeg en 's avonds foerageervluchten maar verblijven midden op de dag urenlang op dezelfde plek. Dit is het aangewezen tijdstip om ze te tellen. Een telling dient **tussen 9:30 en 16:00 uur** plaats te vinden, waarbij vanwege standaardisatie bij voorkeur direct om 9:30 uur wordt gestart.

Telgebieden/telsectoren

Belangrijk is dat er wordt geteld in vaste **telgebieden** of **telsectoren** (vanaf hier worden deze voor het gemak telgebieden genoemd). Een telgebied is een afgebakend gebied met een vaste, van te voren afgesproken en vastgelegde begrenzing dat binnen een dagdeel kan worden geteld. Voor de vergelijkbaarheid, om dubbeltellingen te voorkomen en voor de correcte uitwerking van de telling is het nodig om zich aan de vastgelegde begrenzing van de telgebieden te houden. Dit is belangrijk voor de standaardisatie van de telmethode en betrouwbaarheid van de resultaten.

Een telgebied dient **geheel doorkruist** te worden (en niet alleen daar geteld te worden waar men uit ervaring weet 'dat er ganzen zitten'), zonder delen twee keer te bezoeken (kans op dubbeltellingen). Dat geldt ook voor stedelijk gebied en bossen met wateren omdat daar tegenwoordig ook relevante aantallen aanwezig zijn. Het beste is om een vaste route te kiezen die jaarlijks wordt herhaald. Teken deze route in op een gebiedskaart zodat ook anderen deze route kunnen volgen en herhalen. Bij voorkeur dient een telgebied jaarlijks door dezelfde groep te worden geteld. Mocht dit niet mogelijk zijn, dan kan met behulp van de kaart in ieder geval een zelfde route worden aangehouden. Ga anders van tevoren zelf op verkenning of bestudeer een topografische kaart of luchtfoto.

Tellers

Tellingen dienen te worden uitgevoerd door **minimaal twee tellers**. Telgebieden kunnen het beste in gezamenlijk verband (vogelaars/jagers/terreinbeheerders/etc.) worden geteld zodat het draagvlak voor de telresultaten het grootst is. Bij grote groepen kunnen teams de verschillende soorten verdelen. In het ideale geval zijn minimaal drie tellers aanwezig: één concentreert zich als chauffeur op de route en telt eventueel mee, de tweede telt en de derde noteert en telt eventueel mee. Maak hierover van te

voren afspraken met elkaar. Wanneer een gebied door een grotere telploeg wordt bezocht, kunnen de taken nog gemakkelijker worden verdeeld (bijvoorbeeld een persoon telt de grauwe ganzen en soep ganzen, een ander de Canadese ganzen en nijl ganzen, en een derde maakt de notities).

Wijze van tellen

Alle ganzen **aan de grond ongeacht de soort**, worden geteld. **Overvliegende dieren worden niet meegeteld, opvliegende en net landende dieren wél.** Door overvliegende vogels niet mee te tellen worden dubbeltellingen voorkomen. Maak een aantekening als ze het telgebied uitvliegen. Jonge ganzen zijn in juli al lastig te onderscheiden van de ouderdieren. De jongen en ouderdieren hoeven daarom niet apart te worden opgeschreven. Voor alle soorten geldt dus dat het **totaal aantal ganzen, inclusief de jongen, wordt genoteerd.**

Vogels die zich buiten de grenzen van het eigen telgebied ophouden dienen NIET te worden meegeteld en genoteerd. Dit om verwarring en dubbeltellingen te voorkomen. Probeer jaarlijks, als de omstandigheden dit toelaten, de tijdsbesteding (intensiteit waarmee het gebied doorzocht wordt) per telgebied gelijk te houden zodat gegevens vergelijkbaar blijven.

Hybriden, kruisingen tussen twee verschillende soorten ganzen, worden ook meegeteld. Tegenwoordig worden regelmatig hybriden van diverse soorten ganzen waargenomen. Omdat soms erg lastig is te bepalen welke kruising tussen soorten heeft plaatsgevonden (kenmerken variëren nogal) wordt deze niet nader te bepalen groep tot “hybride” beperkt. Deze staan op het telformulier vermeld als ‘overige ganzen/ soepgans’.

Alle groepen groter dan 50 exemplaren, ongeacht de soortensamenstelling, worden op het telformulier bij “**Groepen (> 50 ganzen)**” ingevuld en worden **op kaart gemarkeerd** met behulp van het volgnummer van het telformulier. Het intekenen geeft extra informatie en zo kunnen bij de verwerking van de gegevens bovendien eventuele dubbeltellingen gemakkelijker worden ontdekt. Individuele ganzen of ganzen die zich in groepen van minder dan 50 exemplaren bevinden, worden op het telformulier ingevuld bij “**Aantal ganzen tussen: 1 en 50 stuks (< 50)**” hoeven niet op kaart gemarkeerd te worden. Dit mag echter wel, maar in dat geval dient u deze bij “Groepen (>50 ganzen)” in te vullen met het bijbehorende volgnummer.

Zie bijlage 1 voor een voorbeeld van een ingevuld telformulier en gemarkeerde kaart.

Als er bepaalde ganzensoorten niet worden waargenomen dient na de telling een ‘0’ ingevuld te worden bij het totaal van de betreffende soort. Wanneer er om wat voor reden dan ook niet is geteld, vul dan ‘telling niet uitgevoerd’ in op het formulier en stuur het wel op naar de verwerker van de telling. Wanneer er immers niets is ingevuld of een formulier niet wordt opgestuurd is het niet duidelijk of er wel of niet geteld is. Het formulier dient altijd zo volledig mogelijk te worden ingevuld en te worden opgestuurd.

Groepen tot enkele tientallen vogels kunnen goed individueel worden geteld. Bij grotere groepen kan het noodzakelijk zijn om eenheden van vijf tot zelfs 100 vogels ‘af te passen’ op de groep. Bij 100en vogels kunnen het best groepen van minimaal 10 of 25 individuen afgestemd worden, bij 1000en vogels kunnen het best groepen van 50 of 100 worden afgestemd. Dit afpassen vereist een zekere ervaring en handigheid. Minder ervaren tellers wordt aangeraden om een **grote groep enkele malen te tellen** op de beschreven manier en dan het gemiddelde van de uitkomsten aan te houden. Het is aan te bevelen om al voor men begint met tellen snel een schatting van de grootte van de gehele groep te maken. Als

een groep halverwege de telling wordt verstoord en opvliegt is een nauwkeurige telling niet meer mogelijk. Bij groepen waar meerdere soorten ganzen zich ophouden kan het beste eerst de hele groep worden geteld en vervolgens de soorten apart. Het **bepalen van de soortensamenstelling door steekproeven wordt afgeraden** omdat verschillende soorten binnen de groep niet overal gelijk zijn verdeeld. De telgegevens dienen op het **speciale telformulier** te worden genoteerd en groepen worden op het **kaartje van het telgebied** gemarkeerd. Het kaartje is ook gemakkelijk voor de oriëntatie. Een potlood als schrijfmateriaal voldoet het beste bij nat weer.

Het lijkt voor de hand liggend, maar probeer te allen tijde **verstoring te voorkomen**, dus jaag geen groepen op behalve als het niet anders kan. Verjaging vergroot de kans op dubbeltellingen. Tellingen kunnen in veel gevallen gewoon van de openbare weg worden uitgevoerd.

In principe **zijn alle vervoermiddelen toegestaan**, maar probeer ieder jaar de telling wel met hetzelfde soort vervoermiddel uit te voeren. Fietsen en lopen maakt het mogelijk om een gebied nauwgezet te onderzoeken (en is milieuvriendelijk), tellen vanuit een auto kan nodig zijn in grote gebieden, bij minder goed weer en om eventuele verstoring te voorkomen. In sommige gevallen is het nodig een boot te gebruiken.

Een verrekijker is bij een telling onontbeerlijk. Een telescoop is een handige aanvulling en eigenlijk onmisbaar bij het tellen van grote en verre groepen. Bij het tellen kan een handteller goede diensten bewijzen (voor enkele euro's te bestellen via internet; zoek via Google). Een **vogelgids** is handig om bij twijfel de kenmerken op te zoeken en de waarneming te bevestigen.

Samenvattend

- Derde zaterdag in juli.
- 09.30-16.00 uur.
- Vlakdekkende telling in telgebieden.
- Vlakdekkend dus gebied wordt geheel doorkruist.
- Ganzen buiten het telgebied worden niet geteld.
- Probeer verstoring te vermijden.
- Minstens 2 tellers, liefst drie.
- Alle ganzen (oude en jonge) worden geteld, ongeacht de soort.
- Hybriden tellen we mee onder het kopje 'overige ganzen/ soepgans'.
- Overvliegende dieren worden NIET meegeteld.
- Net landende (invallende) vogels worden wel geteld (behalve als men zeker weet dat de groep al geteld is), opvliegende vogels eveneens.
- Groepen >50 stuks: invullen bij "Groepen (> 50 ganzen)" en op kaart markeren met het volgnummer.
- Losse individuen en groepen <50: invullen bij "Aantal ganzen tussen: 1 en 50 stuks (< 50)"
- "0" wordt ingevuld, indien van een soort of van alle soorten geen vogels zijn gezien.
- Vul "telling niet uitgevoerd" in, indien een telgebied niet is geteld.
- Tijdsbesteding per telgebied wordt (jaarlijks) vergelijkbaar gehouden.
- Alle vervoermiddelen zijn toegestaan.
- Kennis van het terrein is belangrijk.
- Uitrusting: verrekijker, telformulieren, telgebiedkaart, deze handleiding. Verder zijn handig: telescoop, vogelgids en handteller.

**Telformulier zomerganzen
per telgebied**

Telgebied nr: _____

Naam telgebied: _____

Datum telling: _____

Naam tellers: _____

_____

_____

Telefoonnummers _____

_____

Emailadressen _____

_____

_____

Tellende organisaties: TBO/ WBE/ Vogelwerkgroep/ Overig (omcirkelen)

Tijdstip begin telling: _____ Tijdstip eind telling: _____

Wijze van verplaatsing: auto/ fiets/ boot/ te voet (omcirkelen)

Weersgesteldheid: _____

Is het hele telgebied geteld? ja/ nee (omcirkelen)

Zo nee, wat was daarvan de oorzaak?

_____

_____

_____

Tabel zie ommezijde!

	Onderverdeling							Totaal aantal
	Grauwe gans	Kol gans	Brand gans	Canad. gans	Indisch. gans	Nijl gans	Overige ganzen/soepgans	
Aantal ganzen tussen: 1 en 50 stuks (< 50)								
Subtotaal								
Groepen (> 50 ganzen)	1							
	2							
	3							
	4							
	5							
	6							
	7							
	8							
	9							
	10							
	11							
	12							
	13							
	14							
	15							
	16							
	17							
	18							
	19							
	20							
	21							
	22							
	23							
	24							
	25							
	26							
	27							
Totaal: (Σ)								

BIJLAGE 1: Uitleg ten aanzien van het gebruik van het telformulier.

In dit voorbeeld zijn de telgegevens van telgebied nr. 1, de Amerongse Bovenpolder ingevuld. Dit telgebied betreft slechts één van de tien telgebieden die deel uitmaken van “de Waarden van Rijn en Lek”. Voor elk telgebied heeft men dan ook een apart formulier nodig.

De tijdstippen van begin en einde van de telling zijn die van de telling in dit telgebied, dus niet van de totale telling in “de Waarden”.

Van belang is ook dat aangegeven wordt of het hele telgebied is geteld en, indien dat niet het geval is, wat daarvan de oorzaak is.

- In de tabel wordt een onderscheid gemaakt tussen kleine groepjes ganzen en groepen die groter zijn dan 50 stuks. In alle gevallen kan zo'n groep natuurlijk uit meerdere soorten bestaan.
- Zo staat er in de bovenste helft van de tabel een groep vermeld met 36 grauwe ganzen en 5 brand ganzen (samen 41 stuks). Er staat ook een klein groepje grauwe ganzen in van 9 dieren en bv een waarneming van 2 Canadese ganzen.
- In het onderste deel van de tabel gaat het om waarnemingen van groepen van meer dan 50 dieren. Deze waarnemingen worden daarnaast ook nog gemarkeerd op een kaartje van het gebied, zodat bij de centrale verwerking van de resultaten duidelijk wordt waar de grootste concentraties per soort te vinden zijn.

Telformulier zomerganzen
per telgebied

Telgebied nr: 1
Naam telgebied: Amerongse Bovenpolder
Datum telling: 20 juli 2011

Naam tellers: R. R. Schuurmans
C. Simons

Telefoonnummers 06- .....
0317 - .....

Emailadressen r.schuurmans@ .....
ch. simons @ .....

Tellende organisaties: TBO / WBE / Vogelwerkgroep / Overig (omcirkelen)

Tijdstip begin telling: 9.30 uur   Tijdstip eind telling: 10.10 uur

Wijze van verplaatsing: auto / fiets / boot / te voet (omcirkelen)

Weersgesteldheid: helder, goed zicht

Is het hele telgebied geteld? ja / nee (omcirkelen)

Zo nee, wat was daarvan de oorzaak?

Tabel zie ommezijde!

	Onderverdeling							Totaal aantal	
	Grauwe gans	Kol gans	Brand gans	Canad. gans	Indisch. gans	Nijl gans	Overige ganzen/soepgans		
Aantal ganzen tussen: 1 en 50 stuks (< 50)					1			1	
	36		5					41	
	14						18	32	
	4							4	
	9							9	
	47							47	
				2				2	
						15		15	
	Subtotaal	110	0	5	2	1	15	18	151
	Groepen (> 50 ganzen)	1	137	46	7				190
		2	566				145		711
3		59						59	
4			48	4				52	
5						1688			
6									
7									
8									
9									
10									
11									
12									
13									
14									
15									
16									
17									
18									
19									
20									
21									
22									
23									
24									
25									
26									
27									
Totaal: (Σ)	872	0	99	13	1	1848	18	2851	

BIJLAGE 2: Teltips voor grote groepen

Aanbevelingen voor het tellen van grote groepen vogels zijn:

- Kleine groepen zoveel mogelijk individueel/per vogel tellen
- Door 5 of 10 vogels te tellen en vervolgens geschatte groepjes van deze grootte af te passen op de gehele groep kan men relatief snel het groepsaantal schatten. Deze snelheid is bijvoorbeeld gewenst als men verwacht dat de groep wegvlucht door de nadering van een voer- of vaartuig. In erg grote groepen kan men op deze manier zelfs groepjes van 50 of 100 individuen afpassen.
- Een groep kan twee tot 3 keer worden geteld om de juistheid van de telling te bevestigen. Wanneer het aantal van de twee tellingen ver uiteen ligt kan er nog een derde keer worden geteld.
- Het is aan te bevelen om al voor men begint met tellen snel een schatting van de grootte van de gehele groep te maken. Als een groep halverwege de telling wordt verstoord en opvliegt is een nauwkeurige telling niet meer mogelijk.
- In groepen waar meerdere soorten ganzen zich ophouden kan het lastig zijn om alle soorten apart te tellen. Mogelijk kan eerst de hele groep worden geteld en vervolgens de minst talrijke soorten apart. Het bepalen van de soortensamenstelling middels steekproeven is niet aan te raden omdat verschillende soorten binnen de groep niet overal gelijk zijn verdeeld.

Bijlage 3: Teldatum van de zomertelling ganzen

Voor verschillende zomertellingen van ganzen is in het verleden uitgebreid onderzocht welke teldatum het meest geschikt is. De tweede helft van juli is steeds als meest geschikte periode voor een gebiedsdekkende telling uit de bus gekomen.¹

Zichtbaarheid ganzen

Overwinterende of doortrekkende ganzen, met name brandganzen, kunnen nog tot eind mei in Nederland worden waargenomen (zie onderstaand figuur, in blauw). Een telling daarna, in mei of juni, kent als probleem dat dan veel ganzen broeden en erg teruggetrokken leven (zie onderstaand figuur, in rood). De verminderde zichtbaarheid maakt een gebiedsdekkende telling tijdens de broedperiode zeer lastig.

Wel staan in juli sommige gewassen (bijvoorbeeld graangewassen) hoog. Als ganzen in deze gewassen foerageren zijn deze niet goed zichtbaar. Volgens ganzenonderzoekers van SOVON foerageren ganzen in de zomer voornamelijk in de (vroeg) ochtend en in de avond. Als een telling vanaf 9.30 plaatsvindt zullen hoge gewassen over het algemeen geen problemen opleveren omdat de ganzen dan al weer naar de rustgebieden zijn teruggekeerd.

De broedperiode wordt direct gevolgd door de ruiperiode (zie onderstaand figuur, in groen). Ruiende grauwe ganzen zitten dan verscholen in rietmoerassen. Grauwe ganzen zijn half juli klaar met de rui. Daarna, in de tweede helft van juli, kunnen de ganzen het beste geteld worden. Hoewel brandganzen in de tweede helft van juli nog in de rui kunnen zijn, is deze soort volgens ganzenonderzoekers goed zichtbaar (in tegenstelling tot grauwe ganzen), omdat ze zich dan op open water bevinden. Ook nijlganzen ruien in juli, maar zijn juist dan goed te tellen omdat ze zich in grote ruigroepen op het water verzamelen.

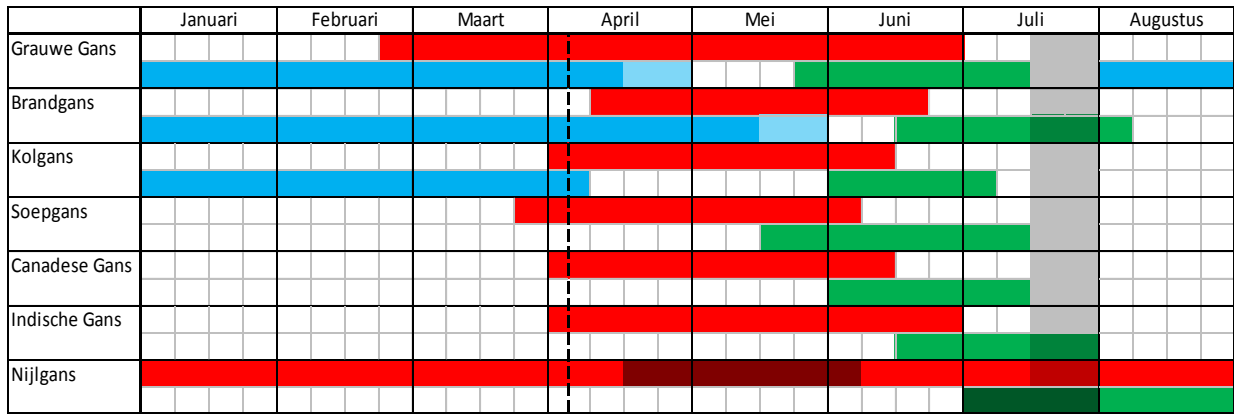
Grootschalige verspreidingen

De maand augustus is minder geschikt voor een zomerganzentelling voornamelijk vanwege de vele grootschalige vliegbewegingen die plaatsvinden na de oogst van gewassen. Een telling in die periode zou daarom geen goed beeld opleveren van het aantal ganzen binnen de provincie in voorgaande maanden. Bovendien arriveren de eerste winterganzen vanaf begin augustus al in het noorden en westen van het land.

---

¹ Van Dorst 2011. Teldata en methode voor overzomerende ganzen in Nederland. KNJV.

----- KNJV Voorjaarstelling

■ Broedperiode
■ Winterganzen aanwezig
■ Ruiperiode

■ ■ onduidelijk
■ ■ piekperiode
■ beste teldatum

Bijlage 2 Telformulier_____

Telformulier zomerganzen
per telgebied

Telgebied nr: _____

Naam telgebied: _____

Datum telling: _____

Naam tellers: _____

_____

_____

Telefoonnummers _____

_____

Emailadressen _____

_____

_____

Tellende organisaties: TBO/ WBE/ Vogelwerkgroep/ Overig (omcirkelen)

Tijdstip begin telling: _____ Tijdstip eind telling: _____

Wijze van verplaatsing: auto/ fiets/ boot/ te voet (omcirkelen)

Weersgesteldheid: _____

Is het hele telgebied geteld? ja/ nee (omcirkelen)

Zo nee, wat was daarvan de oorzaak?

_____

_____

_____

Tabel zie ommezijde!

	Onderverdeling							Totaal aantal
	Grauwe gans	Kol gans	Brand gans	Canad. gans	Indisch. gans	Nijl gans	Overige ganzen/soepgans	
Aantal ganzen tussen: 1 en 50 stuks (< 50)								
Subtotaal								
Groepen (> 50 ganzen)	1							
	2							
	3							
	4							
	5							
	6							
	7							
	8							
	9							
	10							
	11							
	12							
	13							
	14							
	15							
	16							
	17							
	18							
	19							
	20							
	21							
	22							
	23							
	24							
	25							
	26							
	27							
Totaal: (Σ)								

Bijlage 3 Oppervlakte telgebieden en aantal tellers

De oppervlakten zijn bepaald met GIS, de oppervlakten zijn inclusief bebouwd gebied, infrastructuur et cetera. Het aantal tellers is overgenomen uit NWRS en staat in geen relatie tot de oppervlakte. De totale oppervlakte waar ganzen verblijven is niet bekend.

Naam telgebied	Oppervlakte (ha)	Aantal tellers (WBE en TBO)
Delfland	39.487	19
Goeree-Overflakkee	30.004	36
Hoeksche Waard	27.151	nb
Duin- en Bollenstreek	21.667	20
Schieland	20.246	8
De Aarlanden	17.885	24
Eiland IJsselmonde	17.491	>4
Alblasserwaard-Oost	15.106	17
Rijnland Zuid	14.478	57
Krimpenerwaard	13.597	36
Alblasserwaard-West	11.980	nb
Voorne	11.430	34
Maasvlakte	10.179	12
Putten	9.793	13
Vijfheerenlanden	9.269	nb
Ade	8.131	36
De Biesbosch	5.879	15
De Gouwe Driehoek	4.069	10
Driebruggen	3.758	23
Lopikerwaard	2.036	*
Tielerwaard West	1.443	15
Reeuwijkse Plassen	1.079	7
Tiengemeten	770	**
Stedelijk gebied		niet geteld
Dordrecht	4.057	
Rotterdam	2.519	
Leiden	1.973	
Gouda en Reeuwijk	1.894	
Bodegraven	339	
Totaal	306.267	386

* De Zuid-Hollandse Lopikerwaard wordt geteld door WBE Krimpenerwaard.

** Tiengemeten wordt geteld door Natuurmonumenten.

Bijlage 4 Vergelijking aantal getelde ganzen

Aantallen voor de gebieden die zowel in 2011 als in 2012 zijn geteld. Individuele telsectoren zijn niet weergegeven en wel in de aantallen weggelaten daar waar nodig.

	2012	2011	2012	2011	2012	2011	2012	2011	2012	2011	2012	2011	2012	2011	2012	2011	2012	2011	2012	2011	
	grauwe gans	grauwe gans	toe/afname	brandgans	brandgans	toe/afname	Canadese gans	Canadese gans	toe/afname	Nijlgans	Nijlgans	toe/afname	Boerengans	Boerengans	toe/afname	Kolgans	Kolgans	toe/afname	Indische gans	Indische gans	toe/afname
WBE Duin en Bollenstreek	767	754	13	0	0	0	236	165	71	339	418	-79	21	22	-1	0	0	0	0	0	0
GZH Duin en Bollenstreek	0	25	-25	0	0	0	0	0	0	0	16	-16	0	0	0	0	0	0	0	0	0
SBB Duin en Bollenstreek	0	213	-213	0	0	0	0	0	0	0	14	-14	0	0	0	0	0	0	0	0	0
WBE Ade	2808	2197	611	12	13	-1	399	315	84	352	694	-342	38	45	-7	2	0	2	4	0	4
SBB Ade	1088	855	233	71	48	23	41	121	-80	52	142	-90	11	77	-66	36	0	36	0	0	0
WBE De Aarlanden	1011	2098	-1087	72	3	69	133	102	31	158	152	6	118	123	-5	0	2	-2	6	0	6
SBB Aarlanden	190	77	113	0	0	0	20	17	3	138	19	119	0	3	-3	0	0	0	0	0	0
NM Aarlanden	1814	1186	628	74	109	-35	89	51	38	91	131	-90	105	302	-197	5	0	5	0	8	-8
WBE Rijnland Zuid	4849	4162	687	287	88	199	1066	1355	-289	509	415	94	420	193	227	2	178	-176	11	12	-1
SBB Rijnland	127	247	-120	12	4	8	112	21	91	10	7	3	0	4	-4	0	1	-1	1	0	1
ZHL Rijnstreek	117	76	41	0	0	0	36	22	14	0	9	-9	21	0	21	0	0	0	0	0	0
GZH Rijnland	755	175	580	0	0	0	6	0	6	8	18	-10	4	2	2	0	0	0	0	0	0
WBE De Gouwe Driehoek	503	928	-425	465	582	-117	106	133	-27	34	80	-46	39	18	21	0	0	0	34	0	34
WBE Reeuwijkse Plassen	1654	806	848	904	835	69	118	103	15	143	121	22	82	91	-9	0	0	0	21	34	-13
SBB Driebruggen	142	1013	-871	180	930	-750	0	0	0	0	4	-4	0	7	-7	0	0	0	0	0	0
GZH Driebruggen en Reeuwijk	105	89	16	23	22	1	0	22	-22	5	26	-21	0	4	-4	0	5	-5	2	0	2
WBE Driebruggen	747	71	676	15	0	15	10	23	-13	17	2	15	6	0	6	5	0	5	0	0	0
WBE Delfland	2709	2496	213	171	141	30	2332	2762	-430	1427	949	478	547	526	21	8	9	-1	-1	18	-19
NM Delfland	1824	401	1423	90	106	-16	228	239	-11	133	84	49	39	33	6	0	0	0	0	0	0
SBB Delfland	294	335	-41	0	0	0	42	68	-26	15	21	-6	16	0	16	0	0	0	2	0	2
GZH Delfland	13	89	-76	0	0	0	429	51	378	111	80	31	7	2	5	0	0	0	2	1	1
ZHL Delfland	185	154	31	0	0	0	51	46	5	0	8	-8	1	21	-20	2	0	2	2	0	2
WBE Schieland	3238	2534	704	35	59	-24	444	300	144	243	305	-62	119	97	22	0	14	-14	0	0	0
WBE Krimpenerwaard	1463	2188	-725	214	61	153	538	347	191	415	426	-11	56	84	-28	11	0	11	13	0	13
ZHL Krimpenerwaard	3753	1238	2515	219	64	155	407	357	50	93	116	-23	20	42	-22	0	0	0	1	0	1
WBE Lopikerwaard	834	398	436	110	0	110	115	40	75	203	58	145	18	13	5	0	0	0	0	0	0
WBE IJsselmonde	1975	1000	975	0	0	0	158	206	-48	121	183	-62	42	88	-46	0	0	0	5	-5	-5
WBE Ablasserwaard-West	1498	1388	110	70	83	-13	143	117	26	146	199	-53	23	11	12	298	112	186	1	0	1
WBE Ablasserwaard Oost + Avelingen SBB	2205	1948	257	50	156	-106	1756	1336	420	756	961	-205	312	204	108	357	519	-162	12	1	11
WBE Vijfheerenlanden	2247	2125	122	73	163	-90	1562	892	670	964	482	482	108	141	-33	108	81	27	4	0	4
WBE Tielerwaard West	1672	1458	214	1071	1212	-141	458	795	-337	83	292	-209	90	139	-49	35	36	-1	0	0	0
WBE Voorne	879	269	610	24	18	6	88	73	15	27	68	-41	177	47	130	0	0	0	5	1	4
NM Voorne	503	83	420	373	0	373	19	16	3	5	5	0	9	0	9	0	0	0	0	0	0
ZHL Voorne	66	153	-87	47	26	21	43	152	-109	0	9	-9	0	1	-1	0	0	0	5	5	0
GZH Voorne	3	155	-152	0	0	0	23	205	-182	0	97	-97	0	10	-10	0	0	0	0	0	0
WBE Putten	1632	1814	-182	437	289	148	940	1273	-333	946	911	35	96	93	3	5	10	-5	1	22	-21
SBB Putten	2091	2411	-320	0	28	-28	157	223	-66	44	25	19	0	5	-5	4	0	4	0	0	0
ZHL Putten	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	0	2	6	0	6	0	0	0	0	0	0
WBE Hoeksche Waard	6009	3995	2014	111	95	16	3031	378	2653	3709	254	3455	218	170	48	0	0	0	3	1	2
Hollands Diep (boottelling WBE Hoeksche Waard)	1013	2626	-1613	0	41	-41	67	1700	-1633	906	1704	-798	8	149	-141	0	0	0	0	5	-5
GZH Hoeksche Waard	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
NM Hoeksche Waard	1299	2051	-752	5014	4993	21	210	53	157	26	8	18	0	25	-25	0	0	0	0	0	0
SBB Hoeksche Waard	607	1027	-420	10	0	10	284	712	-428	94	133	-39	78	95	-17	0	0	0	0	0	0
WBE Biesbosch	1633	924	709	46	120	-74	223	221	2	141	98	43	6	82	-76	186	87	99	4	1	3
SBB Biesbosch	879	1333	-454	0	14	-14	146	267	-121	59	269	-210	54	254	-200	0	16	-16	0	0	0
WBE Goeree Overflakkee	20910	17514	3396	10308	8031	2277	807	199	608	271	381	-110	37	90	-53	0	6	-6	0	0	0
NM Goeree Overflakkee	1116	1067	49	366	461	-95	55	3	52	13	20	-7	4	0	4	0	0	0	0	0	0
ZHL Goeree Overflakkee	0	5	-5	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
SBB Goeree Overflakkee	3694	2454	1240	6325	8738	-2413	319	1788	-1469	25	81	-56	32	28	4	5	0	5	0	0	0
WBE Maasvlakte	962	830	132	277	220	57	696	646	50	376	362	14	130	81	49	50	0	50	0	0	0
Totalen	83883	71435	12448	27556	27753	-197	18143	17915	228	13210	10857	2353	3118	3422	-304	1119	1076	43	133	114	19
percentage toe en afname in Zuid-Holland			17 %			-1 %			1 %		22 %		-9 %		4 %						17

CLM Onderzoek en Advies

Postadres

Postbus 62
4100 AB Culemborg

Bezoekadres

Godfried Bomansstraat 8
4103 WR Culemborg

T 0345 470 700
F 0345 470 799

www.clm.nl